

i sám, bez dalších lidí“, „Mýlit se snad může i celé společenství?“, „Není kripkovská společenská praxe jen souborem sdílených dispozic – a pokud ano, nevztahují se i na ni skeptikovy námitky ohledně dispozic?“ atd.

Mimo to vzbudila Kripkova interpretace velkou diskusi mezi komentátory Wittgensteinova díla. Ti mohli začít od upozornění na pasáž, která je v citátu ze *Zkoumání* uvozujícím náš výklad Kripkovy interpretace o několik stránek výše vytečkována, a postavit na ní argument, podle něhož je paradox, kterého se Kripke dovolává, pro Wittgensteina paradoxem falešným, totiž paradoxem, do kterého upadneme, když pro nás hledaným zdůvodněním pravidla bude jediné jeho *výklad*. V posledních dvou odstavcích oddílu 202 totiž Wittgenstein právě tímto způsobem vysvětluje, proč je to, co na začátku oddílu nazval paradoxem (jde právě o *skeptický paradox*, na němž Kripke staví), vlastně nedorozumění. A pak bychom četli úvahy o pravidlech ve *Zkoumáních* nejen jako kritiku tradičního pojetí pravidel, ale také jako pokus předejít antirealismu. Hlavní cena Kripkovy knihy je očividně v tom, že rozproudila debatu o problému, který stojí za pozornost. Aspoň některé obzvláště vlivné nebo originální příspěvky z diskusí o problému soukromého jazyka, díváme-li se na něj jako na otázku řízení se pravidlem, přináší tento sborník. Snad bude vhodným východiskem pro toho, kdo si chce ujasnit problémy načrtnuté v tomto úvodu.

Jednotlivé příspěvky

Na začátku najdete dva články, které diskusi o soukromém jazyku kdysi, dávno před Kripkem, jen rok po vydání *Filosofických zkoumání*, odstartovaly. Alfred J. Ayer ve Witt-

gensteinově úvaze rozpoznal útok na pozice logického empirismu a ve snaze jej odvrátit přišel snad se všemi skutečně vážnými námitkami proti wittgensteinovskému stanovisku, jež se objevily – přinejmenším to naznačuje fakt, že podobné argumenty po něm, vědomě i nevědomě, s odkazem i bez citace, použila v následujícím půlstoletí řada dalších filosofů.

Ayerův oponent, autor druhého článku Rush Rhees, naopak zastupuje vlivné přímé Wittgensteinovy žáky. Zřejmě poprvé formuloval problém soukromého jazyka jako problém povahy a možnosti jazyka vůbec a spojil jej s otázkou pravidel, a ta zase se společenskou praxí. Zároveň argumentoval proti tomu, aby se poukaz na potřebu společenské shody interpretoval způsobem, se kterým později přišli antirealisté. Nejspíš neobvyklost Rheesova stylu způsobila, že jeho text neměl ve své době patřičný ohlas a diskuse o soukromém jazyce se nadlouho soustředila na problém identifikace počítků. K Rheesovi se někteří účastníci diskuse o Kripkově knize začali vracet vlastně až během osmdesátých let.

Jedním z nich je John McDowell, jehož článek zde (v chronologickém řazení) následuje hned po článku Rheesově, přestože je dělí třicet let. McDowell už reaguje na filosofy, kteří se Wittgensteina dovolávali při obhajobě antirealismu – tj. konkrétně na pozice Saula Kripka, Crispina Wrighta a Michaela Dummetta. Polemizuje přitom nejen s antirealistickou pozicí samotnou, ale též s interpretací Wittgensteina jako antirealisty.

Fakt, že jsme zbaveni možnosti zařadit do sborníku nejznámější formulaci antirealistické podoby wittgensteinianství, Kripkovu knihu, má vynahradit následující dlouhý a hutný článek asi nejvýznamnějšího soustavného účastníka wittgensteinovských debat na straně antirealismu, Crispi-